

PTICE JEZER NJIHOVA VRNITEV

DOŽIVLJAJSKI PAKET

Skovanke, uganke, križanka,
sudoku in druge zabavne naloge
za nadobudne ptičje zasledovalce.

www.birdsofthelakes.com

FOTOKOM
PROFESSIONAL PHOTO & VIDEO PRODUCTION

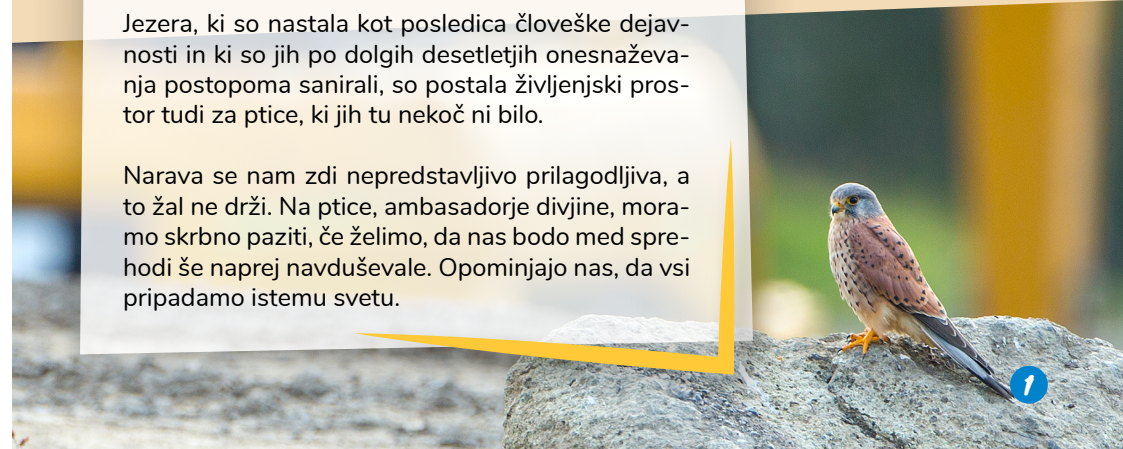
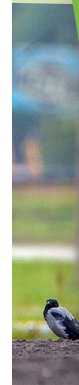
PTIČJA FILMSKA UVERTURA

Film **PTICE JEZER, NJIHOVA VRNITEV** je odličen prikaz, kako lahko človek nekoč uničeno industrijsko območje spremeni v prijazno okolje, kamor se vrne življenje. Zgodba, ki govori o tem, kako se lahko v neposredni bližini industrije danes bohoti vse to življenje, daje filmu poseben pečat. Avtor odstira osupljive podrobnosti iz življenja ptic, od katerih mnoge živijo v neposredni bližini ljudi, a jim ne pridejo skoraj nikoli pred oči. Spremljamo jih skozi enoletno obdobje – njihov boj za obstanek v zimskih razmerah, pomladni приход selivk iz južnih prezimovališč, obdobje parjenja in gnezdenja, jesensko selitev in pripravo na zimo tistih vrst, ki se ne selijo. Vključene so še nekatere druge živali, katerih življenje se večkrat prepleta z življenjem ptic. Film je osredotočen na ptice, a so v njem posredno prikazani tudi zgodba Šaleške doline in spremembe, ki jih je v zadnjem stoletju doživela.

Jezera, ki so nastala kot posledica človeške dejavnosti in ki so jih po dolgih desetletjih onesnaževanja postopoma sanirali, so postala življenjski prostor tudi za ptice, ki jih tu nekoč ni bilo.

Narava se nam zdi nepredstavljivo prilagodljiva, a to žal ne drži. Na ptice, ambasadorje divjine, moramo skrbno paziti, če želimo, da nas bodo med sprehodi še naprej navduševale. Opominjajo nas, da vsi pripadamo istemu svetu.

BREZ (ČISTE) VODE NI ŽIVLJENJA

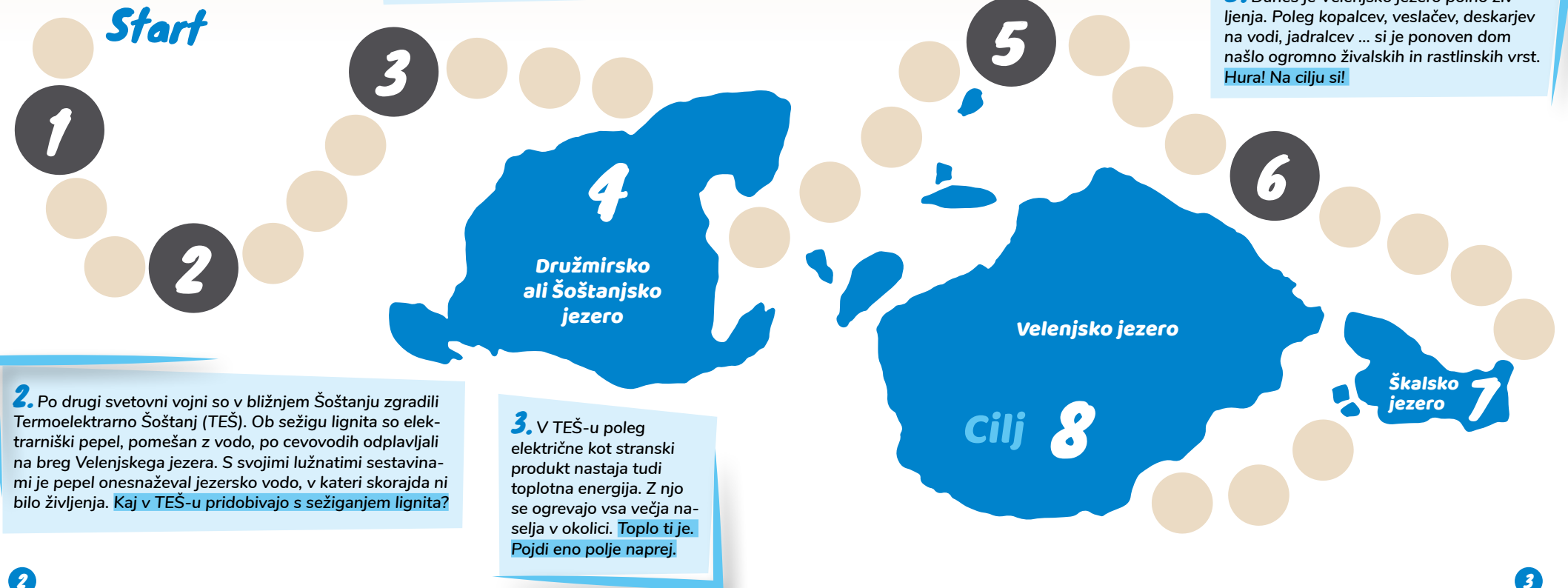
Slovenija je dežela vode. Rečice, reke, slapovi in jezera že stoletja dolbejo doline, brusijo skale in raznašajo prod. Nekatera jezera so tu že tisočletja, druga so nastala nedolgo nazaj. Med slednjimi so Šaleška jezera.

Šaleška dolina je svojo značilno podobo dobila v zadnjem stoletju. Življenje ljudi, živali in rastlin je namreč zaznamovalo premogovništvo – na eni strani gonilo gospodarstva, na drugi eden glavnih onesnaževalcev.

Raziskuj s prijatelji. Vsak naj izbere figuro (gumb, kamen) svoje barve. Vrstni

red določite sami. Po poljih se premikate tako, da vsak meče kovanec. Glava pomeni eno, cifra dve polji naprej. Vmes odgovarjaj na vprašanja oziroma sledi navodilom. Pravilni odgovor vedno pomeni dve polji naprej, napačen eno nazaj. Zmaga prvi na cilju.

1. V Šaleški dolini so tri jezera: Družmirsko, Velenjsko in Škalsko. Nastajati so začela šele pred dobrim stoletjem kot posledica izkopavanja premoga v Premogovniku Velenje. Tla nad rovi so se začela ugrezati, nastajale so kotanje, v katerih se je začela zadrževati voda. Kako se imenuje mehki rjavi premog, ki ga izkopavajo v Velenju?

KNAPOVSKO POSLANSTVO

Poklic rudarja velja za enega najnevarnejših na svetu. Rudarji se pri svojem delu soočajo s številnimi nevarnostmi, med največje sodijo eksplozije plinov. Izpostavljeni so pomanjkanju dnevne svetlobe, poškodbam in vdihavanju nečistoč.

Pred vstopom v jamo so se knapi, kakor jim tudi rečemo, v preteklosti navadno

najprej ozrli k portretu svete Barbare, svoje zaščitnice. Nato so se spustili nekaj sto metrov pod zemljo, kjer so s "cajgom", delovnim orodjem, izkopavali premog in ga s posebnim jamskim vozičkom odvažali iz rogov. Danes delo v rudniku poteka s pomočjo hidravlične mehanizacije, premog na površje prepeljejo s transportnimi trakovi.

V slikovni sudoku smo razporedili 9 ilustracij, ki opisujejo delo rudarja nekoč in danes.

- Rudar | stroj za kopanje premoga | kramp
- termoelektrarna | voziček s premogom
- čelada | buldožer | goreč premog | kamion za odvoz premoga

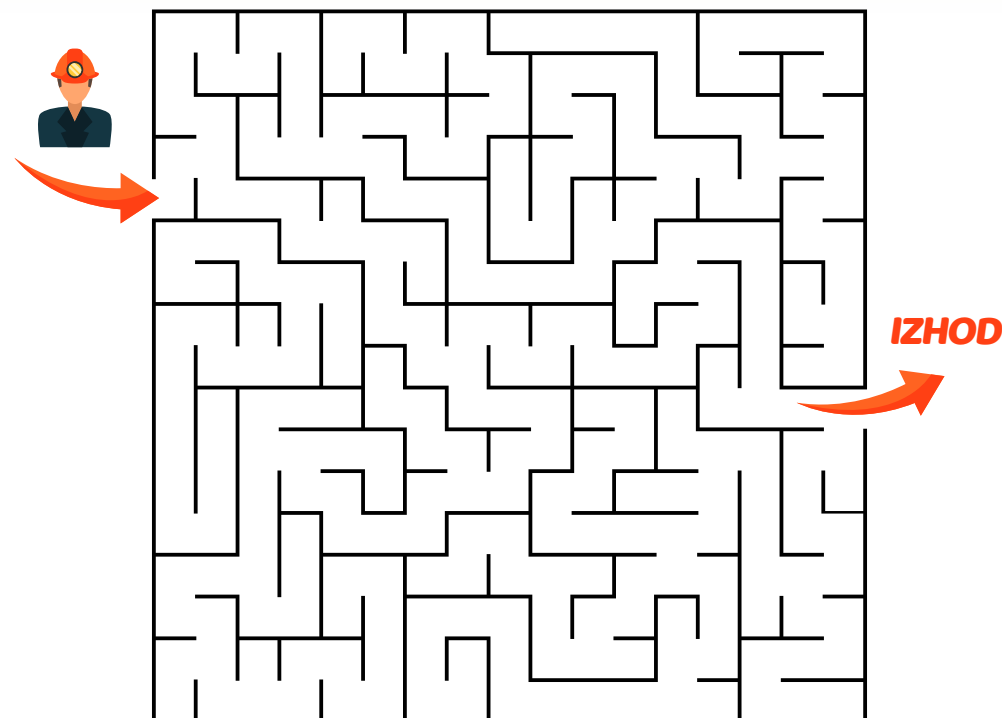
	A	B	C	Č	D	E	F	G	H
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Razporedi ilustracije tako, da se vsaka samo enkrat ponovi v vsaki vodoravni vrstici, enkrat v vsakem navpičnem stolpcu in enkrat v označenem kvadratu z devetimi polji.

»Velenjski premogovnik je še zadnji delujoči premogovnik v Sloveniji. Velenjski lignit so začeli izkopavati leta 1875.«

NA POMOČ! Zgodila se je nesreča. Pomagaj rudarju iz premogovnika. Le ena pot je pravilna!

FILM POD LUPO

Pri nastajanju filma je morala biti snemalna ekipa zelo iznajdljiva in potrpežljiva. Za celoten film so potrebovali kar 380 snemalnih dni. Snemanje je potekalo tako v dežju in žgočem soncu kot tudi v mrazu in ponoči. Včasih je bilo za le nekaj sekund trajajoč posnetek potrebnih več mesecev. Posebej zahtevno nalogo je predstavljal upočasnjen podvodni posnetek vodomca, ki pod vodo ujame ribico. Posrečil se jim je šele po osmih mesecih priprav in trdega dela. Za zelo bližinske posnetke kanje in kragulja je bilo potrebno izdelati posebno maskirno hiško. Ta je bila tako majhna, da je vanjo lahko zlezel le en snemalec. Nekaj metrov stran od hiške so na poseben podstavek nastavili koščke surovega mesa. Ker se pozimi ti dve ujadi prehranjujeta tudi z mrhovino, sta čez čas začeli redno prihajati po svoj obrok – ne vedoč, da ju nekdo opazuje in snema.

Pri filmu je zelo pomemben tudi zvok, saj gledalcu omogoča, da dobi pravi vpogled v živalski svet in ga v celoti začuti. Zato mora biti odlično posnet. Kljub sodobni profesionalni opremi pa je v naravi precej zahtevno posneti kvaliteten zvok. Predvsem zato, ker živimo v okolju, kjer je hrup stalno prisoten, pa čeprav se ga morda sploh ne zavedamo. Pri nekaterih posnetkih je morala ekipa pokazati še zlasti veliko iznajdljivosti in jih napraviti umetno. Številne zvoke ptic in tudi njihovo petje pa so posneli tako, da so na mestih, kjer se pogosto zadržujejo, postavili mikrofone. Včasih so mikrofone postavili kar k ptičji krmilnici. Tako so lahko najboljše posneli nekatere

zvoke, kot je npr. frfotanje ptičjih peruti in zvok, ki nastane, ko ptice luščijo semena.

Ko se zmračí, se prebudijo nočne ptice. Med njimi je tudi lesna sova. Da bi jo ujeli v objektiv, je bilo potrebno v gozdu, kjer domuje, postaviti veliko težke opreme in različnih reflektorjev. Ekipa se je vanj napotila veliko pred sončnim zahodom. Po štirih urah dela je nastopil mrak, ekipa pa je bila pripravljena na nočno snemanje. Skriti v maskirne šotore so po zvočniku začeli predvajati posnetek oglašanja lesne sove in s tem privabljati pravo ptico.

Sove so zelo teritorialne ptice, kar pomeni, da skušajo tekmeca, ki se je priklatil na njihovo ozemlje, čim prej odgnati. Ko zaslišijo na svojem ozemlju oglašanje druge sove, se hitro odzovejo. Ko je prava sova po določenem času spoznala, da se navidezni tekmeček oglašča samo iz zvočnika, je snemalna ekipa že posnela vse, kar si je zamislil režiser.

PTICE SO SE VRNILE

Ko zjutraj Sonce poljubi Zemljo, njeni prebivalci pozdravljamo nov dan. Stopimo na hišni prag, slišimo pogovore ljudi, brnenje avtomobilov, lajanje psov ali piskanje telefonov. A če preslišimo te zvoke, lahko slišimo šelestne drevesnih listov, bučanje bližnjega potoka ... in oglašanje ptic.

Šaleška jezera so danes zbirališča mnogih vrst ptic. Pozimi lahko na bregu opazimo kormorana, ki si po lovu suši svoje razprte peruti. Spomladi selivke začnejo svoj paritveni ples, stare znanke kukavice podtikajo svoja jajca, ujede pripravljajo svoj bliskoviti

napad. Poleti, ko je želja po kopanju v Velenjskem jezeru izpolnjena, se lahko oddaljimo od trušča in od daleč opazujemo barvitega čebelarja ali neobičajnega ribjega orla. Do jeseni bo več tisoč škorcev vsako noč prespalo v bližnjem trstiču. Šoje in srake bodo ropale koruzna polja ... in kmalu bo zopet zima. Življenjski krog se bo ponovil.

Zanimive portrete, vratolomne napade in nenavadna skrivališča pernatih živali nazorno prikazuje dokumentarni film slovenskega avtorja Mateja Vraniča – *Ptice jezer, njihova vrnitev*.

Nekatere ptice iz omenjenega filma smo skrili v križanko. Ugotovi, katere ptice so na slikah, izpolni manjkajoča

polja in iz malih številk sestavi geslo. Nekaj malega smo tudi pomagali.

1.		V	D	N		P		6	T	V					
							3.		4.		M				
	5.		A	K			9	6.	L	Š		7.			
						8.	J				Č	Č			
9.			K		1		C		S	10.	K	R			
							V		N						
						11.	S	I			P	3	J		
											L	A			
	12.						M			8					
13.		K		R			C					S			
											H				
		N										V			
		5				14.		L	I	P	O	4	I	E	K
										2					
	15.	7		R				R			N		C		

GESLO: _____ **Z** _____
 1 2 3 2 4 5 6 7 8 5 2 2 9 8

» Med tremi šaleškimi jezери je največje Velenjsko jezero, ki je podobne velikosti kot Blejsko jezero, a je z več kot 60 metri občutno globlje. Sledi Družmirsko, najmanjše je Škalsko jezero. «

ŠALEŠKIH TOP 7

V Šaleški dolini je bilo oglašanje ptic pred tridesetimi leti redkost, danes pa so ornitologi tam našli več kot 200 različnih vrst ptic. Seveda vedno kateri izstopajo, zato smo pripravili izbor **pravljicnih top 7 iz filma**.

1. Najglasnejša ptica v filmu - ŠOJA

Šoja je predstavnik vranov. Ima rjavo perje, črn rep, belo trtico in belo-modre proge na perutih. Poleg tega, da je izredno glasna ptica, ima tudi nenavadno navado, da skriva svoje zaloge hrane ... a nanje večkrat pozabi.

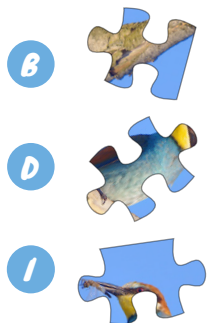
2. Najredkejša ptica - RIBJI OREL

Ribji orel je edina evropska ujeta, ki se prehranjuje izključno z ribami. Ob naših večjih rekah ga najdemo spomladi in jeseni. Prezimi v Afriki.

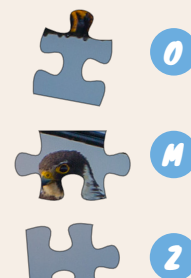

3. Najbarvitejša ptica - ČEBELAR

Ptiči čebelarji jedo žuželke, še posebej čebele, ose in sršene. Od tod tudi njihovo ime. Imajo živobarvno perje, letijo pa lahko tako visoko, da jih tudi ne vidimo.

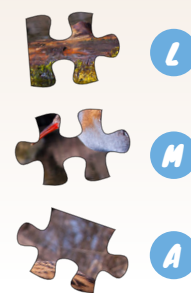

Oglej si fotografije in ugotovi, kateri kos sestavljanke manjka pri vsaki fotografiji. Obkroži ga. Na koncu iz obkroženih rešitev prepisi črke in sestavi ime ptice, ki v dokumentarnem filmu spektakularno ulovi ribo.

4. Najhitrejša ptica - ŠKRJANČAR

Škrjančar je šaleški hitrostni rekorder, ki ga uvrščamo v družino sokolov. Spomladi gnezdi v starih in zapuščenih gnezdih drugih ptic, najpogosteje v vranjih, oktobra pa odleti v tople kraje.

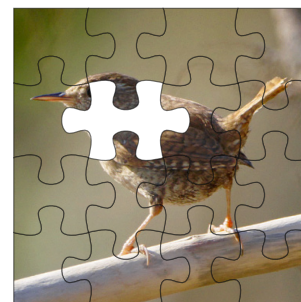
5. Najskrivnostnejša ptica - MOKOŽ

To ptico iz družine tukalic bomo prej slišali kot videli. Ko išče mokož hrano med vodnim rastlinjem, se oglašja z zvokom, podobnim prašičjemu kruljenju. Zadržuje se v močvirnatih predelih.

6. Najspretnejša ptica - KRAGULJ

Samica kragulja je večja od samca. Kljub velikosti, ki lahko krepko preseže pol metra, je izredno spretna ujeta. Lovi predvsem druge ptiče in manjše sesalce.

7. Najmanjša ptica v filmu - STRŽEK

Stržek je rjavo grahast ptiček, ki rad brska po talnem rastlinju ter lovi žuželke in pajke. Zanimivo je, da se kljub svoji majhnosti oglašja zelo glasno.

GESLO: - - - - -

VIDIM, SLIŠIM, PREPOZNAM!

Kako opazovati ptice? Vse okrog nas so, samo videti in slišati jih je treba. Zbrali smo nekaj napotkov za opazovanje.

Tišina je prvo pravilo. Bodite čimbolj mirni in tihi. Gibi naj bodo zelo počasni.

Oblačila naj bodo nevpadljiva.

Opazujte zgodaj zjutraj ali zvečer. Ptice so namreč najaktivnejše in najglasnejše v tem času dneva. Razen seveda, če opazujete nočne ptice.

Preverite obliko telesa in telesnih delov, barvo perja in velikost ptic.

Prisluhnite ptičjemu oglašanju. Oglejte si, kako ptica hodi in kako leti.

Fotografirajte, skicirajte ali si zapišite značilnosti, saj jih boste le tako lahko kasneje hitro prepoznali.

Zadnje pravilo: potrpežljivost!

Preizkusi se v podrobnostih in najdi 32 različnih ptic, ki smo jih skrili v mreži črk. Išči v vseh smereh. Ptice, katerih imena so sestavljena iz dveh besed, so zapisane z eno besedo (npr.

malauharica). Vse besede so v imenovalniku ednine. Nekaj črk bo ostalo v mreži. Te po vrsti izpiši od leve proti desni in izpiši geslo, ki razloži kratico DOPPS.

Poišči naslednje ptice:

ČEBELAR, ČIŽEK, DLESK, FAZAN, KALIN, KANJA, KOBILAR, KORMORAN, KOS, KRAGULJ, KUKAVICA, LIŠČEK, MALA UHARICA, MLAKARICA, MOKOŽ, PROSNIK, RAKAR, REČNI GALEB, REPALJŠČICA, RUMENONOGI GALEB, SIVA VRANA, SIVKA, SKOBEK, SMRDOKAVRA, SRAKA, STRŽEK, ŠČINKAVEC, ŠKOREC, ŠOJA, TOGOTNIK, VODOMEC, ZVONEC

Š	K	O	R	E	C	D	R	U	S	K	O	B	E	C	Š	T	V
R	U	M	E	N	O	N	O	G	I	G	A	L	E	B	A	O	Z
A	O	L	Č	P	M	A	L	A	U	H	A	R	I	C	A	A	A
Č	T	A	N	D	R	E	P	A	L	J	Š	Č	I	C	A	J	Z
E	O	K	I	L	P	R	O	S	N	I	K	V	E	O	O	V	A
B	G	A	G	E	S	T	R	Ž	E	K	A	V	N	Š	J	V	E
E	O	R	A	S	S	M	R	D	O	K	A	V	R	A	A	O	K
L	T	I	L	K	I	O	N	P	U	K	R	O	U	K	Č	D	R
A	N	C	E	Č	C	K	E	K	N	R	V	A	V	A	I	O	A
R	I	A	B	E	K	O	B	I	L	A	R	I	A	L	Ž	M	G
N	K	A	N	J	A	Ž	Č	J	E	K	S	K	P	I	E	E	U
T	I	O	C	S	L	Š	K	O	V	A	A	E	N	N	K	C	L
I	V	L	I	Š	Č	E	K	O	J	R	E	F	A	Z	A	N	J
Z	K	O	R	M	O	R	A	N	S	I	V	A	V	R	A	N	A

GESLO: _____

»V filmu je 25 zgodb o pticah, pred objektiv pa se jih je nastavilo 59.

POIŠČI ME OB JEZERU

Čebelar, pisani lovec na žuželke

To živahno obarvano ptico so včasih v Šaleški dolini opazili le redko, danes pa tu celo gnezdi. Čebelarji zimo preživijo v afriških savanah, nato pa se vrnejo v Evropo. Par čebelarjev si v mehke naravne stene skoplje rov, kjer gnezdi. Taka stena je nastala v soteski potoka Velunja, ki teče v Družmirsko jezero. Hudourniške vode so v zadnjih letih sotesko zelo poglobile. Tu že več let gnezdi par čebelarjev. Septembra so nekaj mesecev stari mladiči že pripravljene za več tisoč kilometrov dolgo pot do prezimovališč v Afriki.

Čebelar

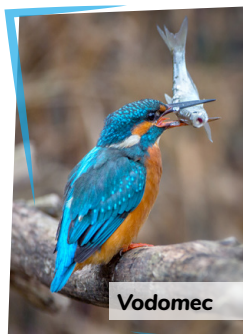
Kobilar

Kobilar, nevidni pevec

Kobilarja kljub živahni barvi ne vidimo prav pogosto, pa čeprav ni redka ptica. Razlog, da nam ne pride pred oči, je, da se običajno zadržuje v gostih drevesnih krošnjah. Zato pa jo v gozdu velikokrat lahko slišimo. Pravzaprav slišimo prijetno žvrgoleče petje samca. Ta je bleščeče rumen in črn, samice in mladi kobilarji pa niso tako vpadljivih barv. Kobilarji si v visokih drevesnih krošnjah spletajo umetelna gnezda. Jeseni se namreč odpravijo na jug, natančneje v vzhodno Afriko, kjer prezimujejo.

Smrdokavra

Vodomec

Smrdokavra, ptica s perjanico

Ob jezerih Šaleške doline bomo smrdokavre videvali na opuščeni travnikih in sadovnjakih le med spomladanskimi selitvami. Tu se med potjo iz prezimovališč na jugu Evrope in severne Afrike ustavijo za nekaj tednov. Smrdokavra lahko dvigne naglavna peresa v pravo perjanico. Mlade smrdokavre vsiljivce odženejo tako, da jih poškopijo s smrdečo tekočino iz trtične žleze. Po tem so ptice dobile tudi svoje slovensko ime.

Vodomec, spretni ribič

Ko ta okretni, pisani lovec na majhne ribice bliskovito skoči v vodo, je to eden imenitnejših prizorov v naravi. Le kakšni dve sekundi potrebuje, da se z veje požene v tolmun in se vrne s plenom. Slabo ped dolga ptica je prebivalec večjega dela Evrope z izjemo njenih severnih predelov, precejšnjega dela Azije in tudi dela severne Afrike. Zaradi pogostih posegov v naravni tok rek in potokov je življenjski prostor vodomca marsikje ogrožen. Med mladimi vodomci, ki si morajo že kmalu poiskati svoje lovišče, je smrtnost velika. Pogosto so žrtev hudih zim. Ko zamrznejo potoki in jezera, neradko umirajo od lakote.

MESTNA OBČINA
VELENJE

PRODUCENT, REŽIJA, DIREKTOR FOTOGRAFIJE **MATEJ VRANIČ** ASISTENTKA PRODUKCIJE **KARMEN SKORNŠEK**
KAMERA **MATEJ VRANIČ, JERNEJ ŽUPEVC, ANDREJ VOJE, DENIS HORVAT** ASISTENTKA KAMERE **KARMEN SKORNŠEK**
OPERATER DRONA **MATEJ NAREKS, TADEJ ŽIVKO, BORIS BRANOVIČ** FOTOGRAFIJE **MATEJ VRANIČ**
ARHIVSKE FOTOGRAFIJE **LOJZE OJSTERŠEK, RUDI RAMŠAK** MONTAŽA IN BARVNA KOREKTURA **MATEJ NAHTIGAL (NAPOVEDNIK),**
MATEJ VRANIČ (FILM) GLASBA **LEON FIRŠT** SNEMALEC ZVOKA **MATEJ VRANIČ, KARMEN SKORNŠEK** ARHIVSKI ZVOČNI ZAPISI **JAMES**
LIDSTER, JOOST VAN BRUGGEN, THE BRITISH LIBRARY, PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE – TOMI TRILAR, PONDS
ANIMACIJE IN VIZUALNI UČINKI **DŽEZZ PRODUKCIJA, MEDIA VIBRE, JERNEJ ŽUPEVC** ILUSTRACIJE **MATEVŽ URBANČNIK**
FOLEY **MATEJ VRANIČ** OBLIKOVALEC ZVOKA **BORUT JUSTIN** PRIPOVEDOVALEC ZGODBE **JURE LONGYKA** BESEDILO **MARJAN ŽIBERNA**
ZNANSTVENA POMOČ **dr. DAVORIN TOME, dr. TOMI TRILAR** PRODUKCIJA **FOTOKOM 2018**

Festival Velenje

FVIA

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

BRITISH
LIBRARY

MK Audio

hse

Hošljak, Slovenske elektrarne d.o.o.

IDEJNA ZASNOVA **MAJA OMLADIČ TOPOVŠEK**
BESEDILO **MAJA OMLADIČ TOPOVŠEK, MARJAN ŽIBERNA** LEKTURA **KATJA BERGLES BRICMAN**
FOTOGRAFIJE **MATEJ VRANIČ** OBLIKOVANJE **MIRSAD BURGIC**